

3. Горячев А.А. Археологический комплекс Бутакты-1. – Алматы: ТОО «KazBookTrade», 2018. – 264 с.
4. Горячев А.А., Мотов Ю.А. Результаты исследований археологического комплекса Бутакты-1 на юго-восточной окраине г. Алматы в 2008 году // Известия НАН РК. Серия общественных наук. –2008. – № 1 (254). – С. 11-18.

Екі дүние есігі, ер түріктің бесігі- Түркістан

Кенжебек Д.Қ., Шалабаев Д.Е.

Ғылыми жетекшісі: п.ғ.м. Каконова М.М.

Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті

Қазақ тарихы жазылғаннан бастап, қазақтың өз елі, өз жері туралы жазылған деректерге қарасақ, ежелгі тарихы мен қазіргі тарихында үлкен өнеге сабақтасқан. Тарихта кездескен хандар, батырлар, билер, жүздер, қарапайым халықтың орны ерекше. Сондай бір қасиетке ие дүниенің бірі ол- қала. Қазақ қазақ болғалы, өз егемендігі, өз байрағы қалыптасқалы, өз хандығының астанасы болды. Сонымен қатар қазіргі күнге жетіп, қасиетін, қадірін сақтап қалған ежелгі қалаларды сөзге тиек етпей, жазбай кету мүмкін емес. Сондай ежелгі қала, ескі қала, қасиетті дала ретінде бүгінгі күнге жеткен қалалардың бірі- Түркістан қаласы. Ежелгі атауы тарихи деректерде әртүрлі кездеседі, бізге танысы Ясы қаласы ретінде белгілі. Түркістанның тарихы сонау V-VI ғасырлардан бізге белгілі. Шынтуайтында тіптен әрі жатыр қала тарихы. Сол дәуірлерден бүгінгі күнге дейін қаншама оқиға, қаншама соғыс, қайғы көрсе, енді бір жағынан жеңіс тойларын, мереке күндерін тарихтың ащы мен тәттісі араласқан толқынын да еңсеріп келеді. Хан мен батыр, дана мен ғұламаларды да өз қабырғасынан жарық дүние яғни тарих сахнасына шығарған ерекше қалалардың бірі. Ұлы Жібек жолының бойында орналасып, талай саяхатшыны, саудагерлерді өз қақпасынан кіргізіп шығарып салған ескі қала. Сол дәуірлерде ғылым мен білімнің, өнер мен мәдениеттің орталығына айналған қала[1]. Ислам дінінің таралуы кезінде мешіттер мен медреселердің орталығына айналған. Ислам дінін насихаттаушы, түркі жерінен шыққан имам, ғұлама ұстаз ретінде тарихта есімі қалған Қожа Ахмет Яссауий ұстазы Арыстан баб та осы қалада өмір сүрген. Түркістан аймағының, жалпы қазақ елінің киелі жерлерінің бірі және бірегейі Отырар қаласы да біздің тарихи мақтанышымыз. Ежелгі қалалар географиялық орналасуы бойынша Қазақстанның оңтүстік аймағында орналасқан. Бұл жерлер туралы тарихи деректерде аз емес. Бұл жерден шыққан ғұламалардан басқа шет елдік тарихшылардың еңбектерінен де байқауға болады. Тарихтың атасы саналған Геродоттың еңбектерінде де осы жерлер туралы жазылған деректер кездеседі[2]. Әлемнің ұстазы- Аристотель болса, әлемнің екінші ұстазы атанған Әл Фараби де осы киелі жерлерден шыққан, сонымен қатар Махмұт Қашқари, Жүсіп Баласағұнды айтпай кетпеске болмас.

Түркістанның негізі тарихта қала болып V-VI ғасырларда қаланса, ежелгі тарихын қарастырсақ 1000 жылдықтан ары жатқандығын байқауға болады. Археологиялық қазба жұмыстарының нәтижесінде, ерте тас ғасырындағы бұйымдардың табылуы осыған дәлел. Андронов мәдениетінің тұрғындары кезінде осы жерлерде де тұрғандығын археологиялық қазба жұмыстары дәлелдеп отыр. Ортағасырлық тарихы жөнінде айтар болсақ, Есім хан тұсындағы Қазақ хандығының астанасы болған. Жоғарыда айтып өткендей Ұлы Жібек Жолының Түркістан аймағынан өтуі де қаланың дамуы мен өркендеуіне, ғылым мен мәдениеттің орталығына айналуының бір себебі болып табылады[3]. Бұл аймаққа жаугершілік замандарда Александр Македонскийдің қызыға қарағандығы тарих парақтарынан белгілі. Себебі орта Азиядағы батыс пен шығысты байланыстырып тұрған қақпа іспеттес еді. Одан өте Қазақ хандығы Ресей үкіметінің бодандығына өткен уақытында Түркістан қаласы да қазақ жері мен бірге өтіп кетті. Ресей үкіметінің орыстандыру саясаты Түркістан қаласының тұрғындарына әсер ете алмағандығын қазіргі уақыттан байқауға

болады. Ресей аумағынан тысқары, шет жағында орналасуы бір себеп ретінде қарастырылады.

Қазіргі таңда Түркістан қаласының әл-ахуалына тоқталып өтейік. Түркістан аймағы жалпы түркі мемлекеттерінің мәдени астанасы, рухани астанасы екендігі бағзы заманнан белгілі. Кейбір ғалымның идеясына сүйенер болсақ- екінші Мекке ретінде қарастыруға болады деген деректерге мән беруге болады. Ежелден дін насихаттаушылар, Ислам дінін таратуға үлес қосқандар осы қалада жерленгендігі де екінші Мекке атауын алуға бір себеп болып табылады. Әмір Темір кезінде Қожа Ахмет Яссауийға кесене салдырса, одан қала, жанында кезінде Қазақ хандығының ірі қалалары болған, қазіргі таңда тарих толқынына дес бермей тік тұрған Отырар қақпасы- Түркістан аймағын киелі ететін екінші бір себебі. Бұл жерлердің киелілігі тек ол емес, қазақ жерінен шыққан ұлы хандар мен тұлғалардың жерленгендігінде де болып отыр[4]. Бұл аймақта қазіргі таңда мәдени және саяси қарым-қатынасқа байланысты гүлденіп келеді. Мәдени тарихынан жалпы түркі еленің руханияты болғандықтан туризм саласыда өркендеп келеді. Туризм бұл аймақта екі тарапта дамып келеді. Бірінші түрі тарихи өлкедегі ескерткіштерге қызығушылығы бойынша дамыса, екінші түрі киелі аймақ ретінде рухани нәр алу мақсатымен келушілер. Осындай екі түрлі бағытпен келетін адамдар бүкіл қаланы араламай кетпейтіндігі анық.

Қорытындылай келе бұл аймақта бүкіл түркі халқының тарихи ізі қалған. Шыңғыс ханнан бастап, қазақтың соңғы ханы Кенесарыға дейін тарихта бірнеше атаумен аталған Түркістан қаласы және аймағындағы киелі жерлер қазақтың мәдениетін, ерекшеліктерін, ғылымы мен өнерін сақтап, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп келеді[5]. Сол рухани мәдениет пен материалды мәдениетті сәтті ұштастырған. Қала ретінде, сонымен қатар қабырғасына бүкіл тарихты сыйдыра білген жіне өткен тарихымызды ескеріп, бүгінгі тарихтың жазылуына үлес қосып, болашақ ұрпаққа сан мың жылдық тарихты жеткізетініне сеніммен қараймыз. Өз тарихымызды ұмытпай, киелі жерімізді қорғай отырып, болашағымызға нық қадам басудамыз. Екі дүние есігі, ер түріктің бесігі-Түркістан.

Пайдаланған әдебиеттер:

- [1] Түркістан Халықаралық энциклопедиясы. -Алматы, 2000. -590-б.
- [2] Аяған Б.Ф., Әбжанов Х.М., Махат Д.А. Қазіргі Қазақстан тарихы. -Алматы, 2010. - 258-259-б.
- [3] Әбжанов Х. Қазақстан: Тарих. Тіл. Ұлт. -Астана, 2007.
- [4] Тәтімов М. Қазақ әлемі. -Алматы: Атамұра, 1993.
- [5] Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. -Алматы: Атамұра, 1999.

Сакральные объекты Казахстана

Кузьмина Е. А.

Научный руководитель: м.ғ.н. Утебаева А.Д.

Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова

Сакральные места - это почитаемые среди населения страны памятники культурного наследия, светской и религиозной архитектуры мавзолеев и природные ландшафты, кроме того, места с устойчивыми историческими ценностями связанные со значимыми политическими событиями. Объекты, занимающие важное место в общественно – политической жизни Казахстана, как символы историко-культурного наследия и национального единства.

В апреле 2017 года вышла статья Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», одной из приоритетных задач которой перед общественностью стало создание проекта «Духовные святыни Казахстана», или, как говорят учёные, «Сакральная география Казахстана».